

УДК 371.315

Ю. Ю. МЕЛЬНИЧУК (канд. пед. наук)
Херсонський державний університет

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА Й ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ НА ЗАНЯТТЯХ МОВНОГО ЦИКЛУ

У статті доводиться, що проблема соціально-психологічної і професійної адаптації студентів педагогічних вищих навчальних закладів виступає однією з передумов організації ефективної самостійної роботи. З метою пошуку можливих шляхів розв'язання означеної проблеми, запропоновані завдання для самостійної роботи студентів, покликані сприяти більшій успішній адаптації майбутніх педагогів на заняттях з мовного циклу дисциплін.

Ключові слова: соціально-психологічна адаптація, професійна адаптація, самостійна робота, студенти педагогічних вищих навчальних закладів, творчі завдання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Своєчасна адаптація до умов навчання у вищому навчальному закладі є однією з найважливіших передумов успішної навчальної діяльності студентів, від якої залежить подальше особистісне та професійне зростання молодого людини. Ступінь соціально-психологічної адаптації студентів у виші залежить від визначених чинників: «індивідуально-психологічних особливостей, особистісних, ділових і поведінкових якостей, ціннісних орієнтацій, стану здоров'я, соціального оточення, статусу сім'ї» [1, с.8].

Аналіз досліджень і публікацій та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питанню соціально-психологічної і професійної адаптації особистості присвячено роботи багатьох психологів і педагогів. Цю проблему досліджували Васильєв В.В [1], Филиппов А.В. [2], Зеєр Е. Ф., Симанюк Е.Е., Кон І.С. та інші, проте соціально-психологічна й професійна адаптація досі не розглядалася як передумова актуального аспекту Болонської системи освіти - самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів.

Отже, **метою** зазначеної статті є обґрунтування соціально-психологічної і професійної адаптації студентів педагогічних вищих навчальних закладів як однієї з засад організації ефективної самостійної роботи та надання методичних порад її реалізації в умовах занять мовного циклу дисциплін.

Виклад основного матеріалу. У мінливих умовах трудової діяльності людина, щоб зберегти високу працездатність, повинна одночасно зберегти і певну сталість внутрішнього середовища. Це й забезпечується процесами адаптації. Поняття «адаптація» часто вживається у зв'язку з психологічними й психофізіологічними процесами, в умовах звикання, пристосування до нового для організму фізичного чи соціального середовища. У психології розрізняють багато видів адаптації: слухова, емоційна, соціальна та інші. У статті ми розглядаємо соціально-психологічну й професійну адаптацію особистості в умовах педагогічного вишу, а саме на заняттях з дисциплін мовного циклу. Розпочинаючи навчання у вищому навчальному закладі, вчорашні школярі стикаються з певними труднощами, а саме: з негативними переживаннями, пов'язаними зі зміною навчального закладу, колективу, зони комфорту; зі зміною звичного режиму навчання, праці й відпочинку; з невмінням регулювати й контролювати свій психо-емоційний стан та настрої. Зазначені труднощі пояснюються тим, що у більшості студентів не сформовані на належному рівні певні навички: готовність до навчання, здатність вчитися самостійно, контролювати й оцінювати себе, свої знання, поведінку, раціонально розподіляти свій робочий час та дозвілля. Традиційно адаптація студентів розглядається як сукупність трьох аспектів, що відображають основні напрями їхньої діяльності: адаптація до умов навчальної діяльності (пристосування до нових форм викладання, контролю і засвоєння знань, іншого режиму праці і відпочинку, самостійного способу життя); адаптація до навчальної групи (включення в колектив однокурсників, засвоєння його правил, вироблення традицій); адаптація до майбутньої професії (засвоєння професійних знань, умінь, навичок і якостей) [2, с.44]. Соціально-психологічна адаптація припускає процес пристосування особистості до умов соціального середовища, під час якого відбувається зближення цілей, ціннісних орієнтацій групи і вхідної в неї особистості, засвоєння нею норм, традицій, групової культури, входження в рольову структуру групи. Як і професійна адаптація, «соціально-психологічна адаптація здійснюється в умовах визначених адаптаційних

можливостей особистості і залежить від здатності її зробити відповідні внутрішні перетворення для того, щоб погодити свої цілі, установки, бажання, інтереси, прагнення з цілями, установками колективу» [5, с. 132].

Соціальний процес професійної адаптації завершується тоді, коли студент досягає певного стану відносної емоційно-особистісної стабілізації. Педагогічні процеси на певних етапах профадаптації повинні створити найсприятливіші умови для досягнення такого стану. Критерії такої стабілізації дуже різні й залежать від того, на що орієнтується педагогічний процес – на розвиток і реалізацію особистого навчального потенціалу адаптанта чи на забезпечення умов для успішного формування професіоналізму майбутнього фахівця, нажаль, між цими двома аспектами діяльності в сучасному навчальному процесі вишу й досі існує велика відстань.

Нами розглядається соціально-психологічні й професійна адаптація майбутнього педагога в умовах занять мовного циклу дисциплін як нерозривний компонент становлення фахівця з урахуванням розвитку його навчальних здібностей та професійного потенціалу.

Як засоби поліпшення соціально-психологічної і професійної адаптації студентів ми пропонуємо застосовувати для самостійної роботи творчі завдання профорієнтаційного характеру: коректура запропонованого викладачем тексту, редагування творчих проєктів учнів (наприклад, шкільної газети), складання текстів для переказу, анотацій і відгуків на учнівські роботи, художнє опрацювання біографії видатних письменників, художників, композиторів з метою пристосування їх для шкільного сприйняття, розробка пам'яток, алгоритмів та інструкцій для школярів, демонстрація фрагментів уроків з мови, ведення щоденника психолого-педагогічних спостережень, збір і аналіз перспективного педагогічного досвіду учителів загальноосвітніх навчальних закладів, підготовка докладів та повідомлень з мовної тематики, організація «Мозкового штурму», ділових ігор та ін.

Досвід показує, що студенти не відразу приймають умови ділової гри, замінюючи живий діалог з класом переказом конспекту: «Учитель запитує, скільки в слові складів, звуків, діти аналізують і підставляють букву під схему». Легко помітити, що в запропонованому тексті відсутні чіткі питання та інструкції, адресовані учням, не передбачені їх можливі відповіді і реакції. Наполягаючи на дотриманні умов гри: «Ти – учитель, перед тобою учні. Проводь урок: питай, пояснюй, показуй!» – викладач навчає студентів планувати й реалізовувати тексти, максимально орієнтовані на реального адресата, розвиває в них самостійність і самокритичність. При дотриманні зазначених умов не тільки «учителем», а й «учнями» легко виявляються всі недоробки й проблемні місця запропонованого тексту: «діти» відмовляються розуміти невіддале пояснення, не можуть дати відповідь на некоректно поставлене запитання або відповідають інакше, ніж хотілося б «учителю».

У результаті під час аналізу гри студенти легко й природно приходять до висновку, що багатьох «зривів» можна було уникнути при більш ретельному продумуванні плану, мовних засобів, формулюванні питань та інструкцій, що враховували б особливості дитячої аудиторії. Ігровий характер більшості подібних завдань дозволяє ефективніше адаптуватися особистості в процесі їх вирішення та розвинути мотивацію до самостійної роботи. Спостереження за навчально-виховним процесом у педагогічному виші показало, що переважна кількість студентів займають під час навчання пасивну, споживчу позицію, а всю відповідальність за результат покладають виключно на викладачів: «нам це не давали» (тобто не диктували на лекції), «з нами це не відпрацьовували» (тобто не змушували вчити). Подолання подібної позиції – одне з найважливіших завдань сучасної вищої школи, і один з можливих шляхів її вирішення лежить через формування внутрішніх мотивів навчальної діяльності, які є основою самостійної роботи.

Висновки. Застосування на практиці запропонованих творчих завдань на заняттях з дисциплін мовного циклу у педагогічних вишах сприяє поліпшенню соціально-психологічної і професійної адаптації студентів, активізує їхню навчальну діяльність та допомагає розвинути професійний потенціал. Майбутні педагоги позбавляються від зайвої скутості, «відкривають» в собі здатність до творчості, артистизм, організаторські здібності, набувають навички колективної роботи, що в свою чергу, позитивно позначається на самооцінці, викликає інтерес до предмета й бажання продовжувати свою діяльність в цьому напрямку.

Подальшою **перспективою** розвинення даного питання може стати розробка критеріїв соціально-педагогічної та професійної адаптації студентів педагогічних вищих навчальних закладів.

Список використаної літератури

1. Васильєв В. Критерії оцінки ефективності педагогічного процесу професійної адаптації / В. Васильєв // Шлях освіти. – 1999. – № 4. – С. 8-12.

2. Дячкова Т.В. Педагогіка професійно-технічної освіти / Т.В. Дячкова. – Херсон: Айлант, 2003. – 476 с.
3. Методика преподавания русского языка / Под ред. М. Т. Баранова. – М.: Просвещение, 1990, – 368 с.
4. Про затвердження концепції профільного навчання в старшій школі // Інф. зб. Мін-ва освіти і науки України. – 2003. – № 24. – С. 3-15.
5. Производственная социология, психология и педагогика / Филиппов А.В. и др. – М.: Высшая школа, 1989. – 255 с.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2014

Ю. Ю. Мельничук

Херсонский государственный университет

Социально-психологическая и профессиональная адаптация студентов как предпосылка эффективной самостоятельной работы на занятиях языкового цикла

В статье обосновывается тезис о том, что проблема социально-психологической и профессиональной адаптации студентов педагогических высших учебных заведений выступает одной из предпосылок организации эффективной самостоятельной работы. С целью поиска возможных путей решения этой проблемы предложены задания для самостоятельной работы студентов, призванные способствовать более успешной адаптации будущих педагогов на занятиях языкового цикла дисциплин.

Ключевые слова: *социально-психологическая адаптация, профессиональная адаптация, самостоятельная работа, студенты педагогических вузов, творческие задания.*

Yu. Melnichuk

Kherson State University

Socio-Psychological and Professional Adaptation of Students as a Prerequisite for Effective Independent Work During the Linguistic Studies

The article proves that the problem of socio-psychological and professional adaptation of Higher Educational Institutions students is one of the prerequisites for effective independent work organization. In order to find possible ways to solve the abovementioned issue the proposed tasks for independent work of students should promote the successful adaptation of future teachers at the lessons of linguistic disciplines, namely: editing of a proposed by a teacher text, editing creative projects of students (eg. school newspaper), composing texts for retelling, writing annotations and reviews of student work, artistic study of famous writers' biographies, artists and composers in order to adapt them to school perception, development of memos, algorithms and guidelines for students, showing of language lessons fragments, keeping a diary of psychological and pedagogical observation, collection and analysis of perspective teaching experience of school teachers, making reports and messages with language issues, the organization of "Brainstorming", business games etc.

Implementation in practice of the proposed creative tasks at the language lessons at pedagogical higher educational establishments improves social and psychological, professional adaptation of students, activates their learning activity and helps to develop professional capacity.

Future teachers get rid of excess impaction, "open" own creativity, artistry, organizational skills, acquire teamwork skills, which have a positive effect on self-concept, spark interest in the subject and wish to continue their activities in this area.

Key words: *socio-psychological adaptation, professional adaptation, independent work, students of Higher Educational Institutions, creative tasks.*